

Иитэр чаас

«Өбүгэ оонньоулара»

Толордулар: иитээччилэр Ермолаева Н.И., Поскачина М.И.

Дьарык темата: Ебугэлэрбит оонньуулар

Сыала:

1. Саха норуотун араас керуннээх оонньууларын кытта билибиннэри;
2. Ебугэлэрбит оонньууларыгар интэриэһи уескэти;
3. Бэйэ бэйэҕэ истин сыһыаны иитии, саха буоларынан киэн туттар санааны инэри.

Туттуллар тэриллэр: Проектор, экран, куерчэх, бибирик-2, туос ынахтар, мас тардыбар тэрил, кэтэх тардыһыга соптоох тигии быа (1,5 м ууннаах, 10 см кэтиттээх), остуол, устуул-2, 1 см 3 см 5 см 8 см 10 см урдуктээх кумаахыттан “ойбоннор”.

Дьарык хаамыта

Кириитэ

Оҕолор олбохторго 2 болоҕунэн олоролор.

Музыка истиитэ: «Өбүгэ оонньуулар» Н. Макарова тылларыгар уонна мелодиятыгар ырыа тыаһы.

- Дорооболорун, оҕолоор! Туох туһунан ырыа иһиттигит? (ырытыһы)
- Өбүгэ диэн кими этэбитий? (оҕолор эппиэттэрэ)
- Өбүгэ диэн биһиги төрүттэрбит, эбээлэрбит, эһээлэрбит ийэлэрэ, аҕалара, кинилэр төрөппүттэрэ. Биһиги обугэлэрбит оҕо сылдьан эһиги оонньуурдаргыт курдук оонньуурдара суох этэ. Оҕолор төрөппүттэрин көрөн, кинилэр тугу гыналлары үтүктэн, таһаһыт, сылгыһыт, булчут идэтигэр сыһыаннаах оонньуулары оонньуулар эбит. Төрөппүттэрэ оҕолоругар маһынан, талаһынан, таһаһынан оонньуур оноролоро – ынах, оҕус, таба, сылгы, сыарҕа.

Кыһынны уһун тымныларга киһэ бары мустан остуол оонньуулары оонньуулар эбит. Хабылык, тырыынка, хаамыска, тыксаан - өйү-санааны толкуйдуур дьобуру сайыннарар оонньуулар. Бу оонньуурдары эмиэ төрөппүттэрэ маһынан оноролор.

Онтон сылааска хамсанылаах, сүүрүүлээх-көтүүлээх, эти-хааны эрчийэр, сымса, түргэн, тулуурдаах буоларга үөрэтэр оонньуулары оонньуулар эбит.

Сурун чааба

Презентация “Ебугэлэрбит ооньуулар”

Бугун бийиги обугэлэрбит ооньууларын эппитинэн-хааммытынан билэргэ ынырабын. Икки боло5унэн утарыта хас биирдии о5о араас онньууга кыттыа5а.

О5олору барыларын кыахтарынан, ба5аларынан корон ооньууларга хабабыт. Хас ооньуу ахсын кыайыылаахха салама5а ыйанар орбох кырадаынын биэрэн ыэббит, о5олор бэйэлэрин саламаларыгар ыйаан ыэллэр. Бутэыгэр ким элбэх кырадаыны саламатыгар ыйаабыт хамаанда кыайар.

- «Өбүгэ ооньуулар» аралдытыыга көхтөөхтүк кыттаргытыгар ынырабын. Бүгүн бийиги обугэлэрбит ооньууларын ооньуохпут, күрэхтэһиэхпит.

1. Мас тардыыыта

Тэн куустээх буолуохтара дэммит икки о5о хаптабынна тинилэхтэринэн тирэнэн, атахтарын конотук тэбэн олороллор. Мааы икки илиилэринэн учугэйдик туталлар.

Салайааччы тэннэн туьэрэр. О5олор атахтарын хамсаппакка, биир сиргэ олорон тардыбаллар.

Утарылаааччытын илиититтэн мааы толо тарпыт, кийитин илиитин тоноло5ор диэри тардан ылбыт кыайар.

2. Туос ынахтар

Икки о5о ооньуур. Утарыта олороллор, хас биирдии обо биирдии туос ынахтаах. Ынахтарын аатын этэллэр. Остуолга тардыллыбыт сураабынна утарыта туруораллар. Хамаанда бэрилиннэ5инэ ынахтарын урэллэр. Сураабынтан табаарбыт кийи ына5а кыайар. Бу ооньууга ким уун тыыннаах кыайар. Ооньуу о5о тыната сайдарыгар комоло5ор.

3. Кэтэх тардыыы

Хас да паара тэннэ ооньуон соп. 1,5 метр кэринэ ууннаах быа икки тоботун холбуу баайаллар. Сураабын тардыллар. Ооньуоччулар быаны кэтэхтэригэр иилэ кэтэллэр, сураабынна тайанан, утары корсон тураллар. “Чэ!” – диэбиннэ, илиилэринэн аннынан, ыйаабыннарарынан мээмээннэнэн, кэннилэрин диэки сосуьаллар. Быаны кэтэ5иттэн мулчу тартарбыт эбэтэр соьулан сураабыны нонуо тахсыбыт кыайтарбытынан аа5ыллар.

4. Атах тэпси

Иккилии буолан, элбэх киби оонньуур. О5о уна илиитинэн ханас бэгэчигиттэн ылар. Тупшутун уларыппакка эрэ, ити курдук тупшут доборун илиититтэн тутар. Илиилэриттэн тардыан, кыратык тиэрэ туьэллэр, уна уллунахтарын ис кырыытынан сыьыары утары холбуу таарыйсаат, тотору абалан, уктэнэ туьэллэр, онтон ханас атахтарынан эмиэ итинник тэпсэллэр. Хамсаныыларын тургэтэтэн, бытаардан биэрэллэр. Уьуннук, буккуллубакка атах тэпсибит паара кыайар.

5. Куерчэх ытйыы

Оонньооччулар куорчэхтэрин угун икки ытыстарын тилэбэр кыбытан баран, бары ытйыаллар уонна остуол урдугэр тэннэ ыыктан кэбиьэллэр. Куорчэх атабар тура туьээт, эргийбитинэн барар. Охтубакка уьуннук эргийбит куорчэхтээх кыайар.

6. Бэьэрик суурдуу

Бэьэрик - хатырыга, мутуга, ура суох 35 см уьуннаах дулун.

Туьуу уонна тахсыы сурааьыннары тардыллар. Бэьэриктэри тэннээн туьуу туьуу сурааьынна сытыарабыт. Оонньооччулар, бэьэрик урдугэр тахсан, икки уллунахтарынан туора уктэнэн тураллар.

Тэннэ туьэн баран атахтарынан бэьэриги ункурэтэн, сиргэ туспэккэ биэтэккэ урут тахсыбыт кыайар.

7. Ойбонтон уулааьын

1 см 3 см 5 см 8 см 10 см урдуктээх кумаахыттан “ойбоннор” хас о5о сэргэ кыттарынан уурабыт. О5о уна илиитинэн ханас кулгааьын эминньэбин тутар, ханас илиитин кэннинэн ильдэн уна атаьын уллунаьыттан тутуьар, илиилэрин араарбакка тонкойон, тайаммакка, охтубакка “ойбоннорун” урдуктэн сабалаан намььахха дылы бэрээдэгинэн ытыран ылыахтаах. Ким элбэх “ойбону” ылбыт кыайар.

8. Хапсабай

О5олорго кобуор кэтитин 5м тогурутэбит. Утарыта хапсыьааччылар илии, атах тарбахтарыттан ураты хантан бабара тардыалаьыахтарын, тутуьуохтарын соп. Атах тилэьиттэн ураты ханнык бабара этин сорьотунан кобуору таарыйьыт, кобуортэн тахсыбыт кыайтарар.

9. Хары баттаьыы

Иккилии буолан оонньуулар. Хары баттаьааччылар остуол нонуо-манаа утарыта олороллор. Уна харыларын туруору тутан, ытыстарын ытыстарыгар сыьыары тутуьаллар. Харылара тэн охтуулаах, то5онохторо биир коно5о туруохтаахтар. Ханас илиилэринэн оттук баттаналлар. “Чэ” диэн бэлиэннэн тэннэ туьэллэр. Хары баттаьааччылар то5онохторун хамсаппакка эрэ, харыларын тиэрэ баттаьаллар. То5оно5ун остуолтан ондошут, миэстэтиттэн сыбарыппыт, эбэтэр илиитин остуолга тиэрэ баттаппыт киби кыайтарар.

10.Тобук тардыыы

Утарыта устууларга икки о5о олорор, биир о5о тобуктарын холбуу тутар, иккис о5о тобуктарынан бастакы о5о тобуктарын кыбийар. Бэлиэ бэрилиннэ5инэ бастакы о5о тобуктарын атыта сатыыр, биирэ кыбийан атышпат буола сатыыр. Иккис сырыыга тобуктарын миэстэтин уларыталлар. Наада буолла5ына уьус сырыы оонньоноор.

Тумук

Кыайыылаах хамаанданы быьаарыы.

- О5олоор, өбүгэлэрбит оонньоуларыттан ханныктары сөбүлээтигит?

Ырытыһыы, кэпсэтии.

- О5олоор, манан биһиги өбүгэлэрбит оонньоуларыгар анаммыт аралдытыбыт түмүктэнэр! Көрсүөххэ диэри!

Туттулубут литература

Васильев П.К., Охлопков М.К. Сахалыы оонньоулар: Детсад иитээччилэригэр уонна учууталларга аналлаах пособие. Дьокуускай: Якутполиграфиздат, 1992 – 80 с

